

Література:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/page>
2. Горбань Н. Реалізація конституційного принципу верховенства права у нотаріальному процесі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 91. С. 86-90.
3. Баранкова В. В. Законність нотаріальних актів. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 28-34 DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.4.4>
4. Вдовічена Л. І. Правова природа нотаріальної дії: питання нормативного врегулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Серія ПРАВО. 2024, Випуск 85: частина 2. С. 264-269 DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.38>
5. Vdovichen V., Vdovichena L. (2019) Professional responsibility of notaries: ontological aspect. *European Journal Of Law And Public Administration* 6 (2), 148-156 DOI <https://doi.org/10.18662/eljpa/92>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-66>

АДМІНІСТРУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Волошена Вікторія Олександрівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

*Науковий керівник: **Чайка Вікторія Вікторівна***

докторка юридичних наук, доцентка,

професорка кафедри фінансового та податкового права,

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Глобалізаційні процеси та динамічні зміни соціально-політичного ландшафту України актуалізують питання захисту прав людини через механізми відповідальності державних службовців. Сучасне суспільство все більше усвідомлює необхідність контролю за діями влади, вимагаючи прозорості та відповідальності в ухваленні рішень. Цей контроль не лише забезпечує дотримання законності, але й стає фундаментальною гарантією захисту прав і свобод кожного громадянина.

Відповідальність державних службовців – це не абстрактне поняття, а реальний механізм, що забезпечує баланс між владою та суспільством. Коли посадовець приймає рішення, він повинен усвідомлювати потенційні наслідки не лише для державного апарату, але й для конкретних людей. Ця відповідальність має багатовимірний характер – від дисциплінарної до кримінальної, формуючи комплексну систему стримувань і противаг.

Закон України «Про державну службу» регламентує дисциплінарну та матеріальну відповідальність держслужбовців. Згідно зі статтею 64, за неналежне виконання обов'язків або порушення етики держслужбовці притягаються до дисциплінарної відповідальності. Стаття 80 передбачає, що держава відшкодовує збитки, завдані неправомірними діями держслужбовців, зберігаючи право регресної вимоги до винних осіб. Матеріальна відповідальність держслужбовця застосовується лише за умисно заподіяну шкоду [1].

Варто погодитись із думкою В. Дідача, який у своєму дослідженні зазначає, що відповідальність представників державної служби визначається правовими нормами як особлива система взаємовідносин між державою (через уповноважені органи та посадових осіб) і самими державними службовцями. Ця система характеризується унікальним механізмом реалізації та специфічними санкціями. З одного боку, така відповідальність виникає внаслідок правопорушень, вчинених державними службовцями, і передбачає необхідність зазнати певних обмежень особистісного, майнового та структурно-організаційного характеру (ретроспективний вимір). З іншого боку, вона проявляється як відповідальний стан зобов'язаної особи (позитивний вимір), що виявляється у правомірній поведінці, яка отримує схвалення чи заохочення від держави [2, с. 15].

Витоки цієї концепції сягають глибини демократичної традиції, де влада завжди мислиться як делегована народом, а отже – підзвітна йому. Службовець, отримуючи владні повноваження, бере на себе не лише обов'язки, але й додаткову міру відповідальності перед суспільством. Саме в цьому контексті адміністрування відповідальності стає не каральним механізмом, а складним інструментом гармонізації відносин між державою та громадянином.

Захист прав людини через інститут відповідальності реалізується у кількох площинах. По-перше, це превентивний вплив – чітке розуміння наслідків порушень стримує потенційні зловживання владою. По-друге, це відновлювальна функція – компенсація шкоди та поновлення порушених прав. По-третє, це виховний ефект – формування відповідальної правової культури серед державних службовців.

Досвід розвинених демократій свідчить, що ефективне адміністрування відповідальності неможливе без інституційної

незалежності контролюючих органів. Коли орган, що розслідує порушення, залежить від суб'єкта розслідування, система втрачає свою ефективність. Тому інституційна автономія стає наріжним каменем у будівництві справедливої системи відповідальності.

Варто наголосити, що порядок притягнення громадян і державних службовців до юридичної відповідальності різниться. Для держслужбовців закон про державну службу встановлює спеціальну процедуру: уповноважені посадові особи реагують на певні проступки (дію чи бездіяльність) та застосовують до порушника примусові заходи, обов'язкові до виконання й пов'язані з негативними наслідками, визначеними відповідною санкцією норми [3, с. 236].

Цифрова трансформація державного управління відкриває нові горизонти для адміністрування відповідальності. Електронне урядування не лише спрощує доступ до публічних послуг, але й робить дії влади більш прозорими, фіксованими та підконтрольними. Цифровий слід рішень державних службовців стає додатковою гарантією захисту прав громадян від свавілля та зловживань.

Водночас важливо усвідомлювати, що надмірна зарегульованість може паралізувати ініціативу та інноваційність у державному секторі. Баланс між суворим контролем та простором для управлінської дискреції – це мистецтво, яким має оволодіти сучасна система адміністрування відповідальності.

У центрі цієї складної системи завжди залишається людина – з її гідністю, правами та свободами. Відповідальність державних службовців є не самоціллю, а засобом забезпечення гуманістичних цінностей сучасного суспільства. Коли державний апарат служить людині, а не навпаки – тоді відбувається справжня реалізація принципу верховенства права.

Розвиток інституту відповідальності державних службовців потребує не лише нормативних змін, але й глибинної трансформації свідомості – як самих службовців, так і суспільства. Формування культури відповідальності та взаємної поваги стає довгостроковим завданням, що виходить за межі суто юридичних механізмів. Проте саме ця культурна трансформація може стати найміцнішим фундаментом для захисту прав людини у сучасній державі.

У висновку варто зазначити, що Ефективний захист прав людини в Україні нерозривно пов'язаний із дієвим інститутом відповідальності державних службовців. Умови глобалізації, війни та стрімкої цифрової трансформації висувають підвищені вимоги до публічної влади: прозорість рішень, запобігання зловживанням і реальну підзвітність перед суспільством.

Система відповідальності посадовців повинна ґрунтуватися на трьох ключових засадах:

1. Інституційна незалежність контролю – автономні органи нагляду гарантують неупереджене розслідування й неминучість санкцій.

2. Баланс стримувань і простору для ініціативи – жорсткі правила доповнюються управлінською дискрецією, що стимулює інноваційність, але не допускає свавілля.

3. Цифрова прозорість – електронне урядування фіксує кожний крок посадовця, створюючи «цифровий слід», який зміцнює довіру громадян.

Досягнення цих цілей потребує не лише вдосконалення законодавства, а й культурної зміни мислення державних службовців і громадян. Коли відповідальність стає невід’ємною частиною державної служби, а принцип «влада служить людині» реалізується на практиці, формується стійка правова держава, у якій права та свободи кожного надійно захищені.

Література:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

2. Дідач В. І. Відповідальність державних службовців як поняття правової науки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4. С. 11–16. URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338x-2020.4.2>

3. Гришук А. Загальнотеоретичні аспекти відповідальності державних службовців. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2022. № 71. С. 234–238. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.39>